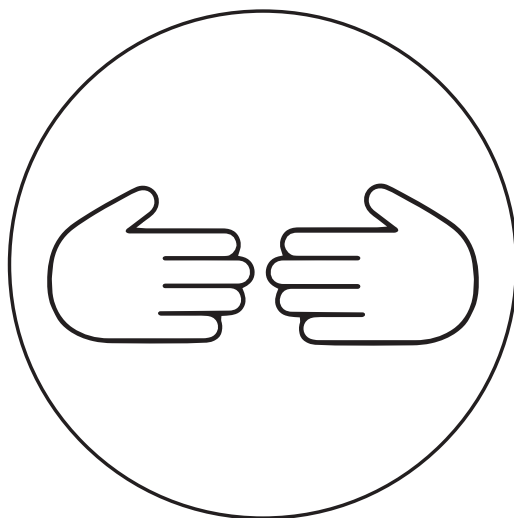

METODICKÝ LIST K PRACOVNÍMU LISTU NEJEN PRO UČITELE VÝTVARNÉ VÝCHOVY

OTISK EVA KMENTOVÁ (1928–1980): DESKA S OTISKY RUKOU, 1967

Cílová skupina: žáci 6.–9. tříd ZŠ

Tematické okruhy: otisk, lidské tělo, pocity, neverbální komunikace, posmrtné masky, digitální stopa

Zařazení: 50.–70. léta 20. století

Vážení pedagogové,

tento metodický list slouží jako manuál k aktivitám uvedeným v pracovním listu k dílu Evy Kmentové *Deska s otisky rukou* z roku 1967. Nabízí možnosti, jak pracovní list využít, jak s ním pracovat při výuce, a poskytuje podrobnou metodiku a informace k realizaci aktivit tak, aby učitel nad samotnou přípravou strávil co nejméně času.

Jeho cílem je přinést Vám inspiraci, jak využít výtvarné umění ve výuce různých předmětů. Není tedy určen pouze pedagogům výtvarné výchovy; věříme, že osloví i učitele dějepisu nebo informačních technologií.

Žáci mohou na aktivitách z pracovního listu pracovat pod Vaším vedením při výuce, ale i samostatně, s Vaší podporou, například v rámci distanční výuky. Je možné použít pracovní list jako celek, ale můžete se také zaměřit pouze na vybranou aktivitu, tedy na jeden vzdělávací obor. Pokud si zvolíte tuto cestu, doporučujeme v rámci jedné aktivity nevynechávat její dílčí části, neboť mají na daném místě své opodstatnění.

V tabulce níže uvádíme přehled jednotlivých aktivit, jejich cíle, časovou dotaci a potřebné pomůcky. Navrhovaný časový harmonogram vychází z našich zkušeností, nicméně je možné jej prodloužit a věnovat větší prostor zejména diskusím. Mimo běžnou výuku můžete listy použít například při realizaci projektových dnů.

Věříme, že Vám budou materiály užitečným pomocníkem, zpestří Vaši výuku a inspirují Vás k dalším aktivitám. Každé dílo, každé téma, každý autor poskytuje různé cesty.

Budeme rádi za Vaši zpětnou vazbu.

Srdečně
Lektorské centrum GASK

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Učivo
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	Komunikační a slohová výchova – čtení, naslouchání, mluvený projev, písemný projev Literární výchova – tvořivé činnosti s literárním textem, způsoby interpretace literárních a jiných děl
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie	Vyhledávání informací a komunikace – hodnota a relevance informací a informačních zdrojů – internet Zpracování a využití informací – vytváření tabulek – informační etika
Člověk a společnost	Dějepis	Člověk v dějinách – význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách; historické prameny – historický čas a prostor Nejstarší civilizace. Kořeny evropské kultury – nejstarší starověké civilizace a jejich kulturní odkaz Rozdělený a integrující se svět – vývoj Československa od r. 1945 do r. 1989
	Výchova k občanství	Člověk ve společnosti – kulturní život Člověk jako jedinec – vnitřní svět člověka
Umění a kultura	Výtvarná výchova	Rozvíjení smyslové citlivosti – prvky vizuálně obrazného vyjádření – uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru a časovém průběhu – reflexe a poměr zrakového vnímání ke vnímání ostatními smysly – smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření Uplatňování subjektivity – prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností – typy vizuálně obrazných vyjádření – přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením Ověřování komunikačních účinků – osobní postoj v komunikaci – komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření – proměny komunikačního obsahu
Průřezová témata	Osobnostní a sociální výchova	Osobnostní rozvoj – rozvoj schopností poznávání – sebepoznání a sebepojetí – seberegulace a sebeorganizace – kreativita Sociální rozvoj – poznávání lidí – mezilidské vztahy – komunikace – kooperace a kompetice
	Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	Evropa a svět nás zajímají Jsme Evropané

ANOTACE

Deska s otisky rukou od Evy Kmentové evokuje řadu témat, která propojují výtvarnou výchovu s dalšími vzdělávacími obory, například dějepísem či informačními technologiemi. V rámci nabízených aktivit si žáci uvědomí důležitost neverbální komunikace jako nositele významů a emocí. Svůj vlastní pocit vyjádří gestem, které otisknou do hmoty a následně vytvoří sádrový odlitek. Seznámí se také s historií odlévání posmrtných masek a s pojmem digitální stopa. Zamyslí se, kde všude mohou najít svou vlastní stopu a jakou stopu po sobě ne/chtějí zanechávat.

EVA KMENTOVÁ

se narodila 6. 1. 1928 v Praze a sochařství studovala na UMPRUM v ateliéru J. Wagnera, kde poznala i svého budoucího manžela Olbrama Zoubka. Ve své tvorbě se zaměřovala především na lidské tělo. Snažila se ztvárnit to, co je často našim očím neviditelné, co se odehrává uvnitř nás, lidské pocity. Důležitý byl pro ni dotyk, typické je časté užívání otisků a odlitků vlastního těla. Vážná nemoc jí v 70. letech přinutila k obratu k nesochořským technikám, zaměřila se na kresbu a práci s papírem, který muchlala, vrstvila, protrhávala i prořezávala a vytvářela z něj i rozměrné objekty. Nemoci podlehl ve věku 52 let, 8. 4. 1980.

DOBOVÝ KONTEXT

50. léta, doba, ve které Eva Kmentová začínala tvořit, nebyla nakloněna umělcům, kteří se nehodlali přizpůsobit diktátu komunistické vlády a její definici krásy. Roku 1957 se s Olbramem Zoubkem stali členy tvůrčí skupiny Tra-sa, ale z výstavy skupiny v Galerii Fronta roku 1959 byly jejich sochy z ideologických důvodů odstraněny. Úřadům vadily zkreslené proporce, které prý „urážely lidskou důstojnost“.

60. léta přinesla tvůrčí nadšení. Začala tzv. liberalizace, umělecká tvorba nebyla cenzurována, život se stal snesitelnějším, svobodnějším. Do českého umění pronikaly ze zahraničí informel, pop-art, groteska, nová figurace, op-art a kinetické umění. Informel a nová figurace v té době inspirovaly i tvorbu Evy Kmentové. Srpnová okupace v roce 1968 však zavřela svobodné tvorbě umělců dveře.

70. normalizační léta omezila řadě umělců – i Evě Kmentové – možnosti vystavovat. To, co vznikalo za dveřmi ateliéru, zůstávalo většinou veřejnosti skryto.

PŘEHLED AKTIVIT

Aktivita	Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
KDYŽ SE ŘEKNE OTISK evokace	20 minut	Uvede alespoň 3 asociace k tématu otisk. Interpretuje dílo ze svého pohledu.	reprodukce díla, psací potřeby
VÝTVARNÁ VÝCHOVA nechte promluvit vaše ruce	45 minut	Uvede příklady neverbální komunikace. Předvede gesto na základě svého pocitu. Vytvoří vlastní otisk a sádrový odlitek. Pojmenuje své dílo na základě podobnosti tvaru.	modelovací hmota, podložka na stůl, sádra, voda, mýdlo či krém, plastový kelímek a míchátko na rozmíchání sádry, psací potřeby
DĚJEPIS otisk tváře v historii lidstva	45 minut	Reprodukuje svými slovy informace získané z textu. Vytvoří přehlednou tabulku pro získané informace. Uvede, kdy a jak byly používány posmrtné masky. Vyhledá informace v literatuře a na internetu.	text z pracovního listu, psací potřeby, odborná historická literatura / internet
INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE digitální stopa	45 minut	Uvede alespoň 3 způsoby, jak vzniká digitální stopa. Vyhledá svou digitální stopu na internetu. Zamýšlí se a diskutuje nad ochranou osobních údajů.	PC s internetem, psací potřeby
PĚTIMINUTOVÉ POJEDNÁNÍ reflexe	10 minut	Sepíše, co se v rámci aktivit dozvěděl/a. Vysloví nezodpovězené otázky. Reflektuje průběh programu.	psací potřeby, papír

PRŮVODCE PRACOVNÍM LISTEM – METODICKÝ POSTUP

KDYŽ SE ŘEKNE OTISK evokace

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
20 minut	Uvede alespoň 3 asociace k tématu otisk. Popíše a interpretuje dílo ze svého pohledu.	reprodukce díla, psací potřeby

Ještě než představíte žákům dílo Evy Kmentové, vyzvěte je, aby se zamysleli a zapsali si všechny asociace, které je napadnou, když se řekne OTISK.

Společně si poté prohlédněte dílo Evy Kmentové: *Desku s otisky rukou* z roku 1967. Žáci by si měli do svých pracovních listů zaznamenat, co vidí, jaký pocit v nich dílo vyvolává a jaké je napadají ve vztahu k němu otázky. Upozorněte je, aby si zapsali vše, co je napadá, neboť v tuto chvíli neexistuje špatná odpověď ani špatná otázka.

Poté žáky, kteří chtějí, nechte, aby se o svou interpretaci díla podělili s ostatními. Jestliže to v interpretaci žáků nezazní, upozorněte je, aby si všimli, že jasně vytvarovaný prvek úst a rukou je zasazen do okolní syrové hmoty, která je modelována čistě spontánně, zůstává nezahladená, neupravená. V dílech Evy Kmentové nacházíme oba protipóly, jakýsi kontrast či konfrontaci, v tomtéž díle je jasný tvar i beztvarost, určitost i nejasnost, něco, co se dá jasně definovat, a zároveň cosi neuchopitelného. Ruce i ústa jsou zde symbolem člověka, okolní hmota symbolizuje neuchopitelné univerzum. Můžete se žáků zeptat, co má podle nich větší význam – zda prvky postavy, nebo okolní hmota. Vystupuje postava z hmoty, nebo je hmotou naopak pohlcována?

V autorčině tvorbě se často objevují i další motivy. Jablko jako symbol poznání, vejce a plod jako symbol počátku, pěsti jako symbol vzteku. Svůj význam má i materiál, se kterým pracovala; sádra ve své bělosti nese symbol čistoty a ve své křehkosti symbol zranitelnosti. Eva s ní pracuje jako s živou hmotou, dotýká se jí, nebo se do ní i celá noří, vytváří záznam sebe samé a svých pocitů.

VÝTVARNÁ VÝCHOVA nechte promluvit vaše ruce

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	Uvede alespoň 3 příklady neverbální komunikace. Předvede gesto na základě svého pocitu. Vytvoří vlastní otisk a sádrový odlitek. Pojmenuje své dílo na základě podobnosti tvaru.	modelovací hmota, podložka na stůl, sádra, voda, mýdlo či krém, plastový kelímek a míchátko na rozmíchání sádry, psací potřeby

Na začátku této aktivity přiblížte žákům pojem neverbální komunikace. Důležité je, aby se v tuto chvíli žáci seznámili s tím, co znamená gesto, a uvědomili si, že jde o pohyb rukou či jiných částí těla, který nese význam, sdělení.

Úkolem žáků je vzpomenout si na silný zážitek a emoci z něj přenést do gesta. Toto své gesto (nejčastěji rukou) pak žáci otisknou do modelovací hmoty a následně vytvoří sádrový odlitek.

Použijte jakoukoli modelovací hmotu a vzniklý otisk vytřete krémem nebo mýdlovou vodou, aby byl povrch kluzký a sádra se dala snadno od hmoty oddělit. Vmícháním sádrového prášku do vody si připravte sádrové „těstíčko“. Poměr množství je jedna odměrka vody na dvě odměrky sádry. Těstíčko důkladně promíchejte a vlijte do vyhloubeného otisku. Nechte vytvrdit (asi 10 minut, záleží ovšem na velikosti odlitku) a opatrně vyjměte.

Při práci se sádrou je nutné dodržovat bezpečnost a opatrnost, nikdy nenechte žáky pracovat s ní bez dozoru. Zbytky sádry nevylévejte do odpadu, ale vyhodte je po ztuhnutí do odpadkového koše.

Na závěr aktivity hledejte s žáky názvy pro vzniklá díla podle toho, co jim připomínají, a pokuste se uhádnout pocity, které jsou v nich ukryté. Při pojmenovávání děl nechte pracovat fantazii, zaměřte se na detaily, nebo naopak na celek.

Pro Evu Kmentovou bylo důležité spojení člověka s přírodou, v otiscích svého těla viděla krajinu.

DĚJEPIS
otisk tváře v historii lidstva

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	Reprodukuje svými slovy informace získané z textu. Vytvoří přehlednou tabulku pro získané informace. Uvede, kdy a jak byly používány posmrtné masky. Vyhledá informace v literatuře a na internetu.	text z pracovního listu, psací potřeby, odborná historická literatura / internet

Žáci, každý sám za sebe, nejprve odpovídají na otázky „Kdo, k čemu a jak mohl v průběhu historie používat otisk lidské tváře?“. Opět žákům připomeňte, že mohou psát, cokoli je k tématu napadne.

Následně si každý žák přečte pozorně text o posmrtných maskách a na koncích řádků napíše značky:

- To jsem věděl – fajfka
- To je v rozporu s mým původním názorem – minus
- To je pro mě nová informace – plus
- Tomu nerozumím – otazník

Na závěr podtrhne informaci, která ho zaujala nejvíce.

Práce s textem je individuální, každý žák pracuje se svým textem a zaznamenává značky tak, jak to odpovídá jeho znalostem a postojům. Nejsou-li žáci zvyklí touto metodou pracovat, doporučujeme začít například jen se dvěma značkami.

Po přečtení textu si žáci vytvoří tabulku, vždy sloupec pro každou značku, do které informace z textu roztřídí.

Fajfka ✓	Plus +	Minus -	Otazník ?

Nechte žáky, aby si porovnali, jaké kdo udělal značky, a důležité informace prodiskutovali. Nezapomeňte poskytnout odpověď na všechny nezodpovězené otázky.

Společně vyhledejte na internetu či v odborné historické literatuře, jak posmrtné masky vypadaly.

INFORMAČNÍ
A KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE
digitální stopa

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	Uvede alespoň 3 způsoby, jak vzniká digitální stopa. Vyhledá svou digitální stopu na internetu. Zamýšlí se a diskutuje nad ochranou osobních údajů.	PC/tablet/telefon s internetem, psací potřeby

Na začátku aktivity se žáci v rámci společného brainstormingu zamyslí, jakou stopu a kde po sobě zanechávají. Své návrhy zapisují na tabuli. Je důležité, aby zaznělo, že zanechávají stopu i v on-line prostoru.

Navrhnete žákům dobrovolný úkol, aby své jméno a příjmení zadali do internetového vyhledávače a pokusili se tak najít svou digitální stopu. Seznamte je s tímto pojmem a nechte žáky, aby společně vyjmenovali způsoby, jakými se taková stopa vytváří (např. zveřejněním fotky na sociálních sítích, přidáním „lajku“ ke komentáři na Facebooku nebo nákupem v e-shopech).

Nechte žáky diskutovat, případně se individuálně zamyslet, nad těmito otázkami: Představte si, že jste zaměstnavatel – jaké informace byste na internetu hledali o uchazečích o zaměstnání? A je něco, co byste o sobě nikdy na internetu najít nechtěli? Napadá vás, jak svou digitální stopu zmenšit?

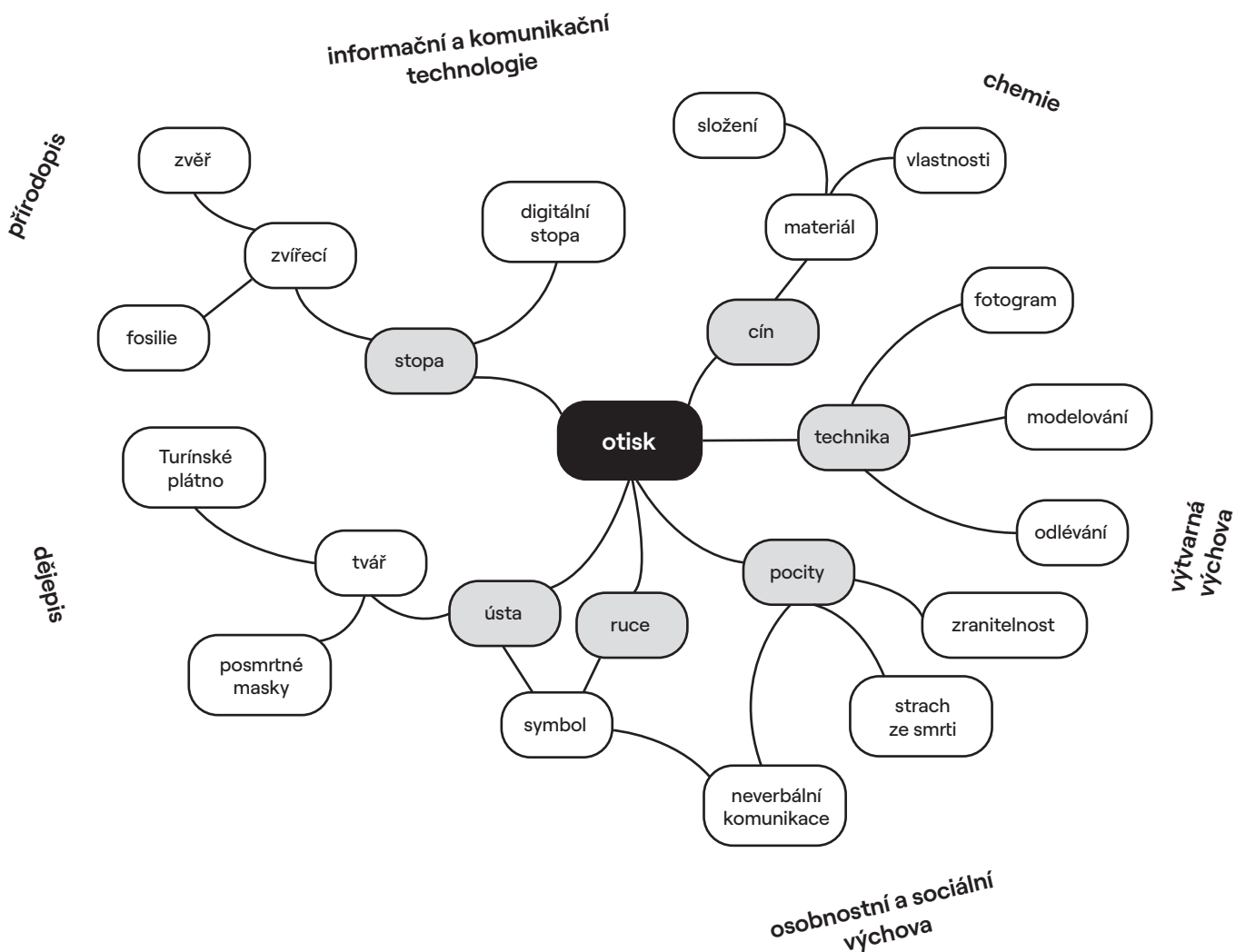
PĚTMINUTOVÉ POJEDNÁNÍ reflexe

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
15 minut	Sepíše, co se v rámci aktivit dozvěděl/a. Vysloví nezodpovězené otázky. Reflektuje průběh programu.	psací potřeby, papír

Tato aktivita slouží k reflexi provedených úkolů, pomáhá žákům utřídit si myšlenky o tématu. Žáci po dobu pěti minut zaznamenají vše, co je k tématu napadá, poznatky i nezodpovězené otázky, tužka neopouští papír.

Jestliže si tato pojednání od žáků vyberete, získáte představu, co se po intelektuální stránce ve třídě událo, a můžete podle toho případně naplánovat další aktivity.

NÁVRH PROJEKTOVÉHO DNE S PŘESAHEM DO DALŠÍCH VZDĚLÁVACÍCH OBORŮ

DOPORUČENÁ LITERATURA A ZDROJE

- KLIMEŠOVÁ, Marie. *Eva Kmentová: [Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích červenec – září 2003, Zápa- dočeská galerie v Plzni říjen – listopad 2003, Muzeum Kampa, Nadace Jana a Medy Mládkových leden – únor 2004] : [katalog výstavy]*. V Litoměřicích: Severočeská galerie výtvarného umění, 2003. ISBN 80-85090-50-3.
- Téma Eva Kmentová: [sborník textů o Evě Kmentové]*. Redaktor Marie KLIMEŠOVÁ, redaktor Jiřina KUMSTÁTOVÁ, redak- tor Alena BERÁNKOVÁ. V Litoměřicích: Severočeská galerie výtvarného umění, 2004. ISBN 80-85090-59-7.
- HRUŠKOVÁ, Tereza. *Eva Kmentová a tělesný otisk v umění šedesátých a sedmdesátých let. AUC PHILOSOPHICA ET HIS- TORICA* [on-line]. 2017, 2016(1), 147–176 [cit. 2021-02-05]. ISSN 2464-7055. Dostupné z: doi:10.14712/24647055.2016.24
- PIJOAN, José. *Dějiny umění, I.–XI. díl*, Praha: Odeon / Knižní klub 1974 – 2001 (1. vyd. a další vyd.).
- CRVRKALOVÁ, Šárka. *Historie posmrtných masek: Mají tajemný význam, který nám pomáhá i po letech spatřit pravdu.* [on-line]. 2. 12. 2020 [cit. 2021-02-05]. Dostupné z: <https://www.onlymen.cz/historie/historie-posmrtnych-masek-ma-ji-tajemny-vyznam-ktery-nam-pomaha-i-po-letech-spatrit-pravdu/>